
УДК 811.163.41'276.6:61::81'38
811.111'276.6:61::81'38

Милица Кочовић, Стефан Тодоровић

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

АНАЛИЗА ЈЕЗИКА УПУТСТАВА ЗА УПОТРЕБУ ЛЕКОВА НА СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ¹

Сажетак: У раду се анализира језик упутстава за употребу лекова на енглеском и српском језику, њихове стилске одлике, а како се особености научног стила, његових подстилова и жанрова огледају првенствено на лексичком и синтаксичком плану (Кликовац, 2008: 122), анализа ће се и вршити са та два аспекта, уз мањи осврт и на морфолошке карактеристике. Ови језички параметри узимају се као својеврсни индикатори научног стила, односно његове специјалне подврсте – техничко-информативног жанра, коме упутства иначе и припадају. Контрастирањем ових упутстава на енглеском и српском језику, упоређићемо и енглески и српски научни дискурс, разлике и сличности у употреби ових дискурсних/језичких параметара. Корпус чини двадесет упутстава за употребу лекова на српском језику, и двадесет упутстава на енглеском језику.

Кључне речи: жанр, стилистика, научни стил/дискурс, језик медицине, упутства за лекове, српски језик, енглески језик

1. Увод

У последњих двадесетак година, дошло се до нових запажања о научном дискурсу, преваходно развојем научне мисли и уопште научног напретка. Дискурс медицине и природних наука овде свакако заузима значајно место. Имајући то у виду, у овом раду анализира се језик упутстава за употребу лекова на енглеском и српском језику, њихове стилске одлике, а како се особености научног стила огледају првенствено на лексичком и синтаксичком плану (Кликовац, 2008: 122), анализа ће се и вршити са та два аспекта, уз мањи осврт и на морфолошке карактеристике. Пошто упутства за потребу лекова припадају специјалној подврсти научног стила – техничко-информативном жанру – циљ рада јесте да на основу језичких параметара, узетих као својеврсни индикатори научног стила, покаже на који начин они функционишу и маркирају овај жанр у оквиру науке, које су разлике, а које сличности посматрано у глобалу научног дискурса. Стога, два су основна критеријума примењена у анализи грађе: најпре критеријум жанра, којим се показују жанровске особености и структура ових текстова, и њему подређен граматички критеријум, који подразумева

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178014: *Динамика структура савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

морфолошке, лексичке и синтаксичке особености, с циљем да као језички параметри укажу управо на жанровске карактеристике и специфичност његове структуре. Контрастирањем ових упутстава на енглеском и српском језику, упоредићемо и енглески и српски научни дискурс, разлике и сличности у употреби ових параметара.

Корпус рада чини двадесет упутстава за употребу лекова на енглеском језику и исто толико на српском језику, сакупљени из паковања лекова више различитих произвођача.

2. Научни дискурс и упутства за употребу лекова

Оно што карактерише све подврсте научних стилова свакако је научна истина, тако да све што припада науци и што је писано научним стилем мора да одговара чињеницама. Објективност, тачност, економичност, конзистентност, једнозначност – само су неке од одлика овог функционалног стила. Научне чињенице преводе се у знаковне структуре двојачко – симболизацијом или вербализацијом. Јединице вербализације су термин и дефиниција, симболизације □ математички симбол и формула (Симић, Јовановић, 2002: 116). Од свега наведеног, у упутствима за употребу лекова присутни су једино термини, који се углавном детаљно објашњавају језиком који не припада строго научном стилу. Разлог томе је то што упутства, иако су у потпуности из области медицине и фармације, нису намењена искључиво уском кругу стручњака, већ пацијенти-ма, који су разних профила, занимања и нивоа образовања.

Специфичност упутстава огледа се у томе што они спадају у посебни жанровски подтип стила који би се са правом могао назвати инструктивним. Наиме, постоје два глобална подручја у оквиру научне делатности – научно-истраживачко и научно-техничко. Док научно-истраживачко подручје покрива строго научни, научно-уџбенички и научно-популарни подстил, технички жанрови развијају два подстила – техничко-информативни и техничко-пословни. Стога, упутства за употребу лекова свакако треба сврстати у техничко-информативни жанр научног стила. (исп. Тошовић, 2002; Симић, Јовановић, 2002; Катnić Bakaršić, 1999)

Језик науке разликује се од других функционалних стилова по својој лексичкој, морфолошкој и синтаксичкој структури. Ове језичке карактеристике свакако се могу именовати као специфични дискурсни маркери језичког типа који маркирају карактеристике упутстава за лекове у односу на друге жанрове и типове текстова.

Када говоримо о синтаксичкој структури научног текста у глобалу, реченица је у њему комплексна и вишечлана, настала на бази сложеног и компликованог мишљења, због чега су сложене реченице типичне за научни стил, а посебно зависне реченице, пре свега атрибутска и узрочно-последична реченица (Тошовић, 2002: 354).

О лексичкој структури већ смо споменули да је употреба термина најдоминантнија у овом стилу, посебно у области науке коју ми анализирамо. Упо-

требом термина, искључивањем глагола говорења и осталих глагола типичних за књижевноуметнички стил, искључујемо и могућност употребе било какве емоционалне или експресивне лексике. Језик науке није усмерен на форму, већ на садржај, па се тако ограничава употреба било каквих експресивних језичких средстава.

Када говоримо о морфолошкој структури научног стила, морамо се осврнути на употребу лица, рода и употребу глаголских облика. Због обезличавања израза, категорија лица своди се на треће лице, док се друго лице практично не употребљава, а употреба првог лица изузетно је ретка (осим ауторског „ми“, чиме се наглашава објективност онога што се казује, као и скромност). Средњи род, апстрактнији од мушког и женског, чешће се користи у научном стилу. Именице су заступљеније од глагола, а именски карактер појачава велика употреба глаголских именица (Тошовић, 2002: 351). Што се тиче глагола у научном дискурсу, морамо рећи понешто и о императиву. Наиме, у литератури (исп. Тошовић, 2002) се истиче да употреба императива не прелази 1%, и да је то навело неке истраживаче да тврде како императив уопште и не постоји у научном дискурсу. Корпус који смо ми анализирали говори управо супротно.

3. Структурална организација упутстава за употребу лекова

Упутства за употребу лекова имају исту структуру, а евентуалне разлике у структурној организацији зависе искључиво од произвођача лека. Оно што је карактеристично за сва упутства на српском језику јесте да имају шест делова.

Свако упутство има првенствено део назван „Шта је лек и чему је намењен“, у коме је описан и састав лека, а често и дејство лека. Други део насловљен је „Шта морате да знате пре него што узмете лек“ („Шта морате да прочитате пре употребе лека“) и, чинећи највећи део текста, обично садржи упозорења и мере опреза, мере предострожности, утицај лека на психофизичке способности пацијента, као и примену лека у трудноћи. Трећи део представља саму употребу лека и назван је „Како се лек употребљава“, са честим упутствима за дозирање лека и начин примене. Четврти део односи се на „Нежељена дејства лека“, и у зависности од лека, заузима мањи или већи део текста (одређени лекови имају минималан број нежељених дејстава, док неки лекови имају широк спектар болести и стања која се јављају као последица нежељеног дејства лека). Пети део је „Чување и рок употребе“, уз опис начина издавања лека. Последњи део назван је „Додатне информације“, који нема неких јединствених одлика, већ свако упутство даје посебне информације, специфичне управо за тај лек.

Наслов сваког дела додатно је графемски маркиран – исписан је великим словима и подељаним фонтом, док су неки делови посебно наглашени курсивом. Није реткост да упутства садрже и табеле, што доприноси прецизнијој организацији информација које се дају.

Код упутстава на енглеском језику ситуација је мало другачија. Не постоји доследност у структурној организацији, па тако поједина упутства имају исту

структуру као горе поменута (из нашег корпуса 6), док највећи број има само делове везане за опис лека, мере предострожности и упутство за употребу (10 из нашег корпуса). С друге стране, у српским упутствима евидентно се примењује само један од начина који се користи у упутствима на енглеском језику. Да структурна уједначеност упутстава за лекове на српском језику није случајност, указује и савет званичне српске „Агенција за лекове и медицинска средства“, у коме се детаљно препоручује начин писања ових упутстава, уз дати готово шаблонски текст.² У тексту је дато свих наведених шест одељака, који се и могу наћи у упутствима на српском тржишту, што имплицира да се српске компаније придржавају свих елемената. Са друге стране, нисмо успели пронаћи званичан податак о томе да ли се и на енглеском говорном подручју примењује исти принцип, али неуједначеност у структурисању ових текстова код различитих компанија имплицира да је то тржиште далеко слободније. Једини захтев, додуше неименован, али подразумеван, јесте тај да сва упутства морају бити језички приближена просечном читаоцу, односно, у овом случају самом кориснику упутстава.

4. Лексички ниво

4.1. Терминологија

У упутствима за употребу лекова доминантна је једна од главних карактеристика научног стила – употреба термина, и то из области медицине и фармације (*тромбоцитопенија, агранулоцитоза, неуралгија, силицијум-диоксид, колоидни магнезијумстеарат*). У упутствима новијег датума за ускостручне термине даје се додатно објашњење које би било разумљиво и особама које нису упознате са овом терминологијом:

ПАРАЦЕТАМОЛ је аналгетик (лек против болова) и антипиретик (помаже у снижавању телесне температуре кад имате грозницу).

Исто важи и за упутства на енглеском језику – термини су доминантни, мада много мање него у упутствима на српском језику и углавном се налазе у делу који садржи састојке лека или лековитог препарата:

Relaxit contains sodium citrate dehydrate, sodium lauryl sulphate, glycerol, sorbic acid, sorbitol solution and purified water.

Овде је посебно значајно да се језик струке прилагоди широј популацији, јер су упутства и намењена пацијентима, а не лекарима или фармацеутима. Поједине фармацеутске куће увиделе су ову потребу, па су упутства јаснија и разумљивија, са терминима који су детаљно објашњени:

² На следећој интернет страници може се наћи шаблонски текст намењен фармацеутским компанијама како би им олакшао у састављању упутстава: <http://www.alims.gov.rs/ciril/files/2012/06/Uputstvo-PIL.pdf>

Ако користите лекове за спречавање епилепсије (напада падавице). Ако користите антикоагулансе (лекове који разређују крв). Пнеумонија (упала плућа), хиперкалијемија (повећана вредност калијума у серуму), диуретик (лек за избацивање течности из организма).

Учестала појава заграда уводи објашњење термина. Треба подсетити да је упућивање и објашњавање једна од битних карактеристика научног стила – у строго научног стила врло је чест овакав тип појашњавања (такође, и у другим жанровима научног дискурса). Међутим, овде је функција далеко важнија него што то може бити у неким другим типовима научних текстова – њима се на језику просечног комуникатора појашњава терминолошка лексика. Веома је важно да ова објашњења буду јасна и прецизна, јер свака замена термина нетермином може довести до непрецизности у изражавању, или неке додатне нејасноће, што је у научног стила уопште недопустиво, а посебно у стилу медицинске струке. Иако се термини понављају, ни у ком случају нема редунданције – свако понављање у циљу је јасних инструкција или разјашњавања могућих недоумица.

Како је грчко-латинска терминологија основ језика медицине, тако и сви термини који се користе у упутствима воде порекло из грчког или латинског језика. У појединим језицима са развојем медицине развила се и терминологија која није нужно латинског или грчког порекла, али у српском језику у језику медицине још увек доминирају стручни изрази страног порекла, који се превode или описно или одређеном парафразом:

хипогликемија (низак ниво шећера у крви), тремор (невољни ритмички покрети групе мишића или тела).

Док ово важи за упутства на српском језику, упутства на енглеском језику у потпуности су разумљива сваком лаику – све је подређено пацијентима, и може се рећи да су упутства на енглеском језику ближа стандарду, него медицинском научног дискурсу.

Ова карактеристика говори о самој развијености стручне терминологије на енглеском језику и њеној делимичној стандардизацији³, насупротив српске терминологије у области фармације и медицине⁴, где до таквих подухвата и даље није дошло, већ се, као што се може приметити, у опису појединих термина дају додатна појашњења њиховог значења. Све је то одраз несугласица које се тичу стандардизације језика медицинске струке, па тако негде имамо *имунски* негде *имуни*, негде *инфламациони*, негде *инфламаторни* и сл. Наша медицинска литература уопште је преплављена страним терминима, што је у неку руку и оправдано, с обзиром на све већи разој медицине и науке уопште, али ти термини морају се прилагодити српском језику. Логично је запитати се чему

³ На то упућују радови О'Нила (O'Neill), Ван Хофа (Van Hoof), Линча (Lynch), Макморроуа (Mc Morrow) и других стручњака у монографији посвећеној преводу и језику медицине (в. АТА, 1998)

⁴ М. Мићић у низу својих радова (2003а, 2003б, 2004, 2006) бави се проблематиком прилагођавања стране терминологије у области медицине.

стандардизација, када је основ медицине терминологија грчког и латинског порекла. То је донекле тачно, али развојем знања из области медицине у земљама различитих говорних подручја, развила се и превласт тих језика у односу на остале језике, где је енглески свакако најдоминантнији. Енглески језик користи двоструку терминологију, и грчко-латинску и енглеску, док је у српском језику ситуација мало другачија, још увек је доминантна грчко-латинска терминологија и постоји потреба да се развије терминологија српске медицинске струке. Пацијенти често нису упознати са терминима и потребно је да се инсистира на стручном или полустручном термину приликом упознавања са болестима.

5. Синтаксички и морфолошки ниво

5.1. Употреба глаголских облика

5.1.1. Императив

У упутствима за употребу лекова, императив је, свакако, неопходан и тиме и најчесталији глаголски облик. У упутству за употребу „бактрима“, на пример, од укупно 158 глагола, императив је употребљен чак 32 пута. Што се тиче глаголских времена, најзаступљенији је презент (52 пута), док је перфекат, рецимо, употребљен само 3 пута. Футур се скоро уопште не користи у упутствима за употребу лекова, у читавом корпусу, од двадесет упутстава, футур је само два пута употребљен у једном.

Употреба императива у потпуности је оправдана, пошто се дате смернице морају поштовати и схватити као својеврсно наређење. Није ретко ни да реченица у императиву буде узвична, када је оно што се наводи од кључног значаја:

Пре употребе пажљиво прочитајте ово упутство! Упозорите лекара ако узимате друге лекове! Уколико се јави неко од следећих нежељених дејстава, прекините терапију и одмах се обратите Вашем лекару или фармацеуту!

У упутствима на енглеском језику наилазимо на следеће случајеве:

Relaxit must not be taken by mouth. Do not exceed the recommended daily dose. Store out of reach of children

Као што можемо да приметимо, императив који се користи у упутствима прилично је универзалан, ради се само о преводу са енглеског (као што су реченице са наредбеном интонацијом: *Чувати ван домаћаја деце, Не сме се прекорачити препоручена дневна доза и сл.*).

Овде се морамо осврнути на запажања појединих лингвиста да се императив у научном стилу практично не користи. Свакако, императив се не употребљава у другим типовима научних текстова, али када је реч о упутствима за употребу лекова, та тврдња није у потпуности прихватљива.⁵ Корпус показује

⁵ И не само када су у питању упутства за употребу лекова, већ и друга упутства. Наиме, свако наредно истраживање можда би показало ову тенденцију и других типова упутстава, као што

да је императив присутан у појединим упутствима у највећем проценту („пан-клав“), у односу на остале глаголске облике, а, уз изузетак презента, негде је присутан колико и сви глаголски облици заједно („бактрим“).

Дакле, императив не само што је присутан у овом жанру, већ је и оправдан и неизбежан. Императив тако треба посматрати као један од језичких, односно дискурсних маркера на основу којег можемо рећи понешто о специфичностима упутстава за лекове као посебног жанра унутар научног дискурса. Императивне форме, али и многе формулације, лексички спојеви и реченичне структуре са наредбеном интонацијом, имају за циљ успостављање инструктивности коју овај жанр одражава.

5.1.2. Употреба пасива

У научном стилу уопште, пасив се веома често користи, из више разлога. Превасходно, у научном стилу избегава се субјективни став и било каква врста емоција, па тако и у језику медицине, пасивом и безличним глаголским облицима постиже се имперсоналност и објективност.

Најдоминатнији облик пасива у српском језику свакако је рефлексивни пасив:

Раптен-К се користи за ублажавање бола и запаљења. Доксицилин капсуле се могу користити у спречавању развоја одређених инфекција као што су тифус, маларија, колера и лептоспироза. Доксицилин капсуле се могу узимати у току оброка или са млеком.

Са друге стране, пасив је присутан и у упутствима на енглеском језику, али он је иначе доста учесталији у стандардном енглеском језику, него у српском, па овде не можемо да повучемо паралелу на прави начин.

Ипак, када се говори о употреби пасива, може се рећи да се он користи из истих разлога као и у другим текстовима који припадају научном стилу – ради обезличавања израза и избегавања било какве субјективности. Поред пасива, ту исту улогу имају и безлични глаголски облици, као и одређени типови глагола веома специфичних за српски језик превасходно, о чему ће надаље бити речи.

5.1.3. Безлични глаголски облици

Међу главним карактеристикама текстова који припадају научном стилу јесу имперсоналност и апстрактност, при чему је присутно обезличавање израза и избегавање субјективне ноте. Те две карактеристике на морфолошко-синтаксичком плану остварују се најпре путем ограничене употребе лица (Тошовић, 2002: 350–351).

Као што смо у уводу напоменули, категорија лица у научном дискурсу своди се на једну, а то је треће лице једнине, а сама персоналност уопште је

су она која се користе у техничко-технолошким струкама (нпр. упутства за различите кућне апарате, упутства на козметичким препаратима и сл.).

јако ослабљена и апстрактна. Те карактеристике свакако се могу приметити и у овим упутствима, уз неколико изузетака од правила. Наиме, упутства за употребу лекова „обраћају се“ пацијентима који узимају дате лекове, па, самим тим, и логично је учестала употреба другог лица множине, посебно учтивог Ви. Иако се у литератури (в. нпр. Тошовић, 2002) истиче да научни дискурс не познаје друго лице готово уопште, ова карактеристика не важи за упутства, где је употреба другог лица множине (и то у императиву) управо најучесталија. Друкчије речено, употреба императива у упутствима на српском језику изискује и употребу другог лица.

Још једна карактеристика научног стила јесте ауторско „ми“, у упутствима за употребу лекова готово уопште није присутно. Разлог томе је што упутства немају оне карактеристике научног стила које има строго научни стил, у којем академски дискурс обезбеђује моћ тог ауторског „ми“. Упутствима се дају инструкције о употреби лекова једнозначно, прецизно и систематично, без непотребних објашњавања и ауторизације, што оправдава употребу другог лица множине, и потпуни изостанак првог лица. У њима, дакле, нису битне како теоријске поставке, тако и сам аутор⁶, већ чиста информација, неопходна за што лакшу употребу (отуд и подвођење ових текстова под информативне жанрове). То су, свакако, захтеви тржишта, стога и такав начин формирања ових текстова.

О категорији рода у упутствима за употребу лекова можемо рећи да је то једна од ретких карактеристика научног стила уопште која одговара и нашем корпусу – доминантан је средњи род. То није само због апстракције, већ и због практичних разлога – упутства нису намењена мушком или женском роду, већ свима.⁷ На употребу средњег рода утиче и битна чињеница да су реченице врло често обезличене, како би се постигао што већи степен апстрактности.

Занимљиво је и запажање да је повратни глаголи врло чест у упутствима за лекове, од којих је најфреквентнији глагол *јавити се*. Употреба оваквих глагола, уз саму пасивизацију, обезличавање, употребу средњег рода и осталих језичких параметара, утиче да се субјективно и ауторско потпуно елиминишу из ових текстова, стога информација остаје сувопарна, јасна и прецизна. Прагматички посматрано, овакав глагол има и функцију указивања, чиме особито скрећу пажњу на речено. Стога ни не чуди да се ови глаголи употребљавају у оним одељцима где се дају посебна упозорења и нежељена дејства, која су врло важна за кориснике, да би се предупредиле нежељене последице.

Уколико се јави неко од наведених нежељених дејстава, обратите се лекару. Приликом примене у максималним терапијским дозама, могу се јавити испупчене фонтанеле. Код неких пацијената се могу јавити нежељена дејства у виду вртоглавице и поспаности.

Што се тиче упутстава на енглеском језику, о категорији рода и безличним глаголским облицима овде не можемо да говоримо, јер су то граматич-

⁶ Треба подсетити да је аутор упутства за лекове фармацеутска компанија (колектив).

⁷ Додајмо и то да толико често употребљени императив не подразумева род.

ке категорије које нису карактеристичне за англосаксонско говорно подручје. Стога, поново се стиче утисак да, у глобалу гледано, упутства на енглеском језику приближно одговарају пре стандарду, него језику медицине. На то утичу типолошке карактеристике енглеског језика: категорије рода и пасива иначе немају специфичан статус у енглеском језику (род не постоји као морфолошка категорија, док је пасив уобичајен за разлику од српског), стога и не може доћи до великих неподударња научног дискурса у односу на стандардни језик. С друге стране, упутства на српском језику показују баш супротну тенденцију, с обзиром на шаренило у роду и специфичној употреби пасива, па се може рећи да на српском језику ови језички параметри свакако показују његове жанровске особине.

5.2. Номинализација

У научном стилу глагол не доминира, што је у упутствима за употребу лекова и евидентно. Наиме, избегавањем употребе глагола, и уопште лица, избегавамо и именовање вршиоца радње и тиме доприносимо објективности и безличности. Самим тим, номинализација је веома честа у упутствима за употребу лекова и у научном стилу уопште. Процес номинализације прати и процес декомпоновања многих врста речи. Ови процеси присутни су у корпусу који смо анализирали, из истих разлога као и процеси номинализације – како би омогућили уопштеност, апстрактност, имперсонализованост, статичност и економичност (в. Радовановић, 2004: 206).

Процесом номинализације настале су све именичке синтагме са девербативном и деадјективном именицом (Ковачевић, 1992: 13), које можемо често наћи у овим текстовима:

смањење броја леукоцита, продужење терапије, повећање ризика од срчаног удара и слично.

Номинализација подразумева и замену придева и прилога предлошко-падежним конструкцијама (Кликовац, 2008: 55), што је у мањој мери и присутно у упутствима за употребу лекова. Па тако, имамо примере попут:

Од посебног је значаја присутност алергијских реакција на лактозу (= посебно значајно). Активне супстанце на ефикасан начин делују на ћелијски зид... (= ефикасно).

Код енглеских упутстава можемо приметити употребу герунда, али не у некој већој мери него у стандардном енглеском језику, што још једном указује на нашу тезу о приближавању језика ових текстова стандарду.

5.3. Зависне реченице

У научном стилу реченице су сложене. Тошовић (2002: 354) запажа да је то последица чињенице да „строго научни стил настаје на бази сложеног и компликованог мишљења па је и реченица комплексна и вишечлана“. У језику

упутстава за употребу лекова, међутим, тенденција је да реченице буду мање комплексне него што је то пракса у осталим текстовима из области медицине.

Што се тиче сложених реченица, зависне реченице су најчесталије. Као што смо у уводу могли да приметимо, у литератури се истиче да су атрибутске и узрочно-последичне реченице типичне за научни дискурс. Узрочно-последичне реченице свакако су заступљене у упутствима, из простог разлога што се у њима објашњавају, између осталог, и последице које настају уколико се та упутства не поштују.

Међутим, оно што је нетипично за научни стил (бар према испитиваној литератури), а типично за упутства јесте и употреба условних реченица. Просечном кориснику веома је важно да се упозна са одређеним условима или околностима када одређени лек треба да користи. Из тих разлога, условне реченице управо су најдоминантније средство у овим текстовима, мармирајући их додатно.

У упутству за употребу „раптена-К“ зависних реченица има укупно 61, од којих су чак 52 условне. Набрајања су многобројна, по обрасцу „уколико узимате одређене лекове, обавестите Вашег лекара“, „водите рачуна, уколико болујете од одређених болести“ и слично. У зависним реченицама овог типа, доминантан је везник *уколико* – од 52 условне реченице, *уколико* је везник у чак 37 реченица, док се у преосталих 15 као везник користи *ако*.

Обавестите Вашег лекара или фармацеута ако узимате неке од следећих лекова. Уколико се лек узима дуже од неколико дана, неопходни су периодични тестови јетрине и бубрежне функције, као и провера крвних параметара. Лек Раптен-К не смеће користити уколико сте алергични.

Што се тиче осталих зависних реченица у овом упутству, од преосталих 9, налазимо временске, односне, узрочне и узрочно-последичне.

Са друге стране, у упутствима на енглеском језику, доминирају условне зависне реченице, такозване *if clauses*. Примера ради, у упутству за употребу „магнетранса“ (*Magnetrans*), од укупно 15 зависних реченица, 8 спада у групу условних реченица, 3 су последичне, 2 временске и 2 узрочне. Упутства на енглеском језику много су мањег обима од српских упутстава, па има и много мање зависних реченица, између осталог. Осим тога, реченица у овим упутствима далеко је једноставнија, што поново указује на тезу о приближавању језика стандарду.

6. Закључак

Анализу језика упутстава за лекове спровели смо применом двају критеријума: покушали смо да на основу критеријума жанра покажемо особености и структуру ових текстова, и уз помоћ граматичког критеријума, испитујући лексичке и синтаксичко-морфолошке особености, преиспитамо језички параметре који указују на жанровске карактеристике и специфичности ових текстова.

Анализа је показала да упутства за употребу лекова на српском језику имају исту структуру (шест засебних структурних делова), док код упутстава на енглеском језику не постоји доследност у структуралној организацији, па неуједначеност у структурисању ових текстова код различитих компанија имплицира да је то тржиште далеко слободније. Може се приметити да су ова упутства и упркос својој структурној различитости, уједначена када је у питању сâм језик – приближена су просечном читаоцу.

Лексичка анализа показала је шаренило у употреби термина, који су често додатно објашњени како би били разумљивији и особама које нису упознате са терминологијом, што проистиче из потребе да се језик струке прилагоди широј популацији, јер су упутства и намењена пацијентима, а не лекарима или фармацеутима. Ту, међутим, постоји значајна разлика између упутстава на енглеском и српском језику. Док је терминологија медицине у српском језику грчко-латинска, у енглеском језику увиђамо појаву терминологије која није нужно латинског или грчког порекла, стога се чини разумљивијом и лаицима. Ово указује и на делимичну стандардизацију терминологије у енглеском језику, имплицирајући да се језик ових упутстава приближава стандарду.

Синтаксичко-морфолошка анализа показује доминантну употребу императива, али и различитих формулација, лексичких спојева и реченичних структура са наредбеном интонацијом, са циљем успостављања инструктивности. Оваква употреба је оправдана, с обзиром на то да се дате смернице морају поштовати и схватити као својеврсно наређење. Осим тога, употребљени императив у српском језику само је форма која представља универзалију примењиву у овом жанру, јер је то често превод реченичних склопова са енглеског језика. Показало се да на имперсоналност и објективност врло често утичу употреба пасива, безличних глаголских облика и номонализације. Употреба лица, за разлику од научног дискурса у глобалу, најчешће подразумева друго лице, бар када је реч о српском језику, што изискује доминантна употреба императива. Ово је један од битнијих маркера у односу на целокупни научни дискурс. Пасивне конструкције у упутствима на српском језику треба сматрати својеврсним маркером у односу на стандардни језик, за разлику од енглеског језика, где честа употреба пасива у овом језику управо приближава сам језик упутстава стандарду. Кад је реч о роду, он је опет карактеристика упутстава на српском језику, па је он доминантно средњи. Упутства на енглеском језику у овом погледу опет показују приближавање стандардном језику, на шта утиче чињеница да овај језик не познаје род и да је пасив уобичајен у стандарду. С друге стране, упутства на српском језику показују баш супротну тенденцију, с обзиром на шаренило у погледу рода који овај језик има и специфичној употреби пасива, па се може рећи да на српском језику ови језички параметри свакако показују његове жанровске особине. Номинализациони процеси такође су показали одлику ових текстова којом се они приближавају више научном дискурсу и интелектуализацији језика него самом језичком стандарду. На крају, анализа је показала доминантну употребу зависних реченица, где се највише издвајају узрочно-последичне реченице, али и условне реченице, које

чине извесни диккурсни маркер ових текстова у оквиру научног стила, особито због тога што су нетипичне за научни дискурс уопште. Не само да су просечном корснику неопходни узрок и последици приликом узимања лекова, већ и услови или околностима када одређени лек треба да користи. Условне реченице можда су и једино средство које се доминантно користи у упутствима на оба језика, стога их треба сматрати једном од универзалија ових текстова, поготово у односу на језик науке уопште.

Као што смо видели из спроведене анализе, упутства за употребу лекова унеколико одражавају научни стил: употребом термина, постизањем прецизности, објективности, имперсоналности, једнозначности, сажетости и логичког следа. Уз неколико одступања, не тако малог обима, у односу на дискурс науке, специфичности упутстава за употребу лекова у служби су што бољег разумевања, прецизности и једнозначности. Свака реч, реченица или пасус морају бити у потпуности прецизни и недвосмислени, а језички процеси који се користе у складу су са потребама не само ових упутстава, већ и медицинске струке уопште. Упутства на оба језика показују универзалност којој треба тежити у оваквом типу дискурса, и мало је места за недоумице. Међутим, још доста се треба радити на општим питањима и стандардизацији језика. Оно на шта се мора обратити пажња у будућности јесте прилагођавање термина српском језику, и боља граматичка и правописна структура самих упутстава, као и стандардизација српског језика медицинске струке.

Литература

- ATA. (1998). *Translation and Medicine*, American Translation Association Scholarly Monograph Series, Vol. X, H. Fischbach, ed. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Katnić Bakaršić, M. (1999). *Lingvistička stilistika*. Prague/ Budapest: Open Society Institute. Доступно на: <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001017/01/18.pdf> [11.1.2013]
- Кликовац, Д. (2008). *Језик и моћ*. Београд: XX век.
- Ковачевић, М. (1992). *Кроз синтагме и реченице*. Сарајево: Свјетлост.
- Мићич, С. (2003). Идентичности, сличности и разлике у називима за оболjenja и телесне поремећаје у енглеском и српском језику, *Применjena lingvistika*, 4, 96–104.
- Мићич, С. (2003). Особености језика за научне и стручне намене, *Stomatološki glasnik Srbije*, 50/ 2, 97–101.
- Мићич, С. (2004). *Nazivi bolesti i poremećaja u engleskom i srpskom jeziku*. Београд: Београдска књига.
- Мићич, С. (2006). Енглески и српски термини за болесна stanja – интердисциплинарни поглед. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 49/ 2, 267–275.
- Радовановић, М. (2004). *Планирање језика и други списи*. Сремски Карловци/ Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Симић, Р., Ј. Јовановић. (2002). *Основи теорије функционалних стилова*. Београд/ Никшић: НДПСЈ/ ЈАСЕН.

Тошовић, Б. (2002). *Функционални стилови*. Београд: Београдска књига.

Milica Kočović, Stefan Todorović

ANALYSIS OF THE LANGUAGE OF INSTRUCTIONS FOR USE OF DRUGS IN SERBIAN AND ENGLISH LANGUAGE

Summary

In this paper, we are analyzing the language of instructions for use of drugs in both English and Serbian language. We approached this analysis according to the criteria of the genre, in order to show the structure of these texts, and after that, according to the grammatical criteria, where by conducting the lexical and syntactic-morphological analysis we showed some dominant linguistic markers that can be rightfully called a discourse, considering the fact that they are marking this type of text within the technical and informational genres of scientific style. We have shown that the use of specific terminology, imperatives, impersonal verb forms, and nominalizational processes, as well as some types of subordinate clauses, marks these texts in relation to scientific discourse, which arises on the one hand, from the need for abstractness and impersonality, and on the other, to get the language of these instructions closer to an average user. By contrasting these instructions, in English and Serbian language, we tried to compare the English and Serbian scientific discourse, the differences and similarities in the use of these parameters and we have observed that the language of these instructions in English is much closer to the standard language, unlike Serbian, where exactly these linguistic factors indicate the specificity of these forms.

milicak@hotmail.com
stodorovic@rocketmail.com

